

Katarzyna M. Cwynar

"Polska, Europa, Świat : opinia
publiczna w okresie integracji",
Krzysztof Zagórski, Michał
Strzeszewski (red.), Warszawa 2005 :
[recenzja]

Polityka i Społeczeństwo nr 3, 159-163

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Katarzyna M. Cwynar

**KRZYSZTOF ZAGÓRSKI,
MICHAŁ STRZESZEWSKI (RED.),
*POLSKA, EUROPA, ŚWIAT. OPINIA PUBLICZNA
W OKRESIE INTEGRACJI,*
WYDAWNICTWO NAUKOWE SCHOLAR,
WARSZAWA 2005, 368 SS.**

Zmieniająca się sytuacja międzynarodowa Polski, zarówno w wymiarze europejskim, jak i światowym, z jednej strony kształtuje opinie społeczne, z drugiej to opinie społeczne uświadamiają potrzebę, konieczność, bądź wręcz nierealność inicjowania przemian społeczno-politycznych i gospodarczych. Mentalność Polaków, ich osobiste przekonania niewątpliwie mają istotne znaczenie w procesie integracji ze strukturami europejskimi, wpływając na stopień zaangażowania się w realizację unijnych zamierzeń, a tym samym na dynamikę tego procesu. Analiza trendów polskiej opinii publicznej, jak również związku pomiędzy poglądami na sprawy wewnątrz krajowe a sądami wobec spraw wspólnoeuropejskich jest tym istotniejsza, im większy jest wpływ członkostwa w UE na różne dziedziny życia społecznego Polaków.

W takim też kontekście, uwzględniając opinie publiczne z ostatnich piętnastu lat na sprawy krajowe i międzynarodowe, zestawiono wyniki badań przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej w tomie pod redakcją Krzysztofa Zagórskiego i Michała Strzeszewskiego: *Polska, Europa, Świat. Opinia publiczna w okresie integracji*, wydanym nakładem wydawnictwa „Scholar” w 2005 r. w Warszawie.

Omawiana pozycja obejmuje zarówno analizę postaw i opinii na sprawy związane z przystąpieniem Polski do UE, jak również kształtowania się nastrojów społecznych w kraju, stanowisk wobec demokracji i jej funkcjonowania, samoidentyfikacji politycznej Polaków, ocen zmian ustrojowych i własnych warunków życia, poczucia bezpieczeństwa, stosunku do Kościo-

ła katolickiego, korupcji, bezrobocia czy procesu budowy społeczeństwa informacyjnego. Struktura pracy jest następująca: *Wstęp. Opinia publiczna w kontekście polskim i międzynarodowym* – Krzysztof Zagórski (s. 9–15); rozdział 1. *Polska droga do Unii Europejskiej* – Beata Roguska (s. 16–57); rozdział 2. *Polska a świat* – Anna Grudniewicz, Michał Strzeszewski (s. 58–102); rozdział 3. *Oceny zmian po roku 1989* – Krzysztof Pankowski (s. 103–116); rozdział 4. *Dynamika nastrojów społecznych* – Michał Strzeszewski (117–128); rozdział 5. *Postawy wobec demokracji* – Michał Wenzel, Michał Strzeszewski (s. 129–139); rozdział 6. *Demokracja w działaniu* – Agnieszka Cybulska, Michał Strzeszewski (s. 140–167); rozdział 7. *Autoidentyfikacje polityczne Polaków* – Agnieszka Cybulska, Krzysztof Pankowski (s. 168–187); rozdział 8. *Przekształcenia własnościowe i obcy kapitał* – Barbara Badora (s. 188–196); rozdział 9. *Nierówności społeczne* – Barbara Badora, Włodzimierz Derczyński, Macieja Falkowska (s. 197–225); rozdział 10. *System wartości materialnych i niematerialnych* – Macieja Falkowska, Joanna Lewandowska, Bogna Wciórka, Michał Wenzel (s. 226–258); rozdział 11. *Społeczeństwo obywatelskie na przełomie wieków* – Bogna Wciórka (s. 259–267); rozdział 12. *Dialog społeczny i działalność związków zawodowych* – Michał Wenzel (s. 268–275); rozdział 13. *Warunki życia i zróżnicowanie materialne* – Włodzimierz Derczyński (s. 276–285); rozdział 14. *Bezrobocie i bezrobotni* – Bogna Wciórka, Michał Wenzel (s. 286–306); rozdział 15. *Zadowolenie z życia i kondycja psychiczna Polaków* – Bogna Wciórka (s. 307–318); rozdział 16. *Religijność i stosunek do Kościoła katolickiego* – Beata Roguska, Bogna Wciórka (s. 319–338); rozdział 17. *Społeczeństwo informacyjne* – Michał Wenzel (s. 343–348); rozdział 18. *Postrzeganie korupcji w Polsce* – Grzegorz Makowski (s. 349–359); rozdział 19. *Poczucie bezpieczeństwa i stosunek do kary śmierci* – Michał Strzeszewski (s. 360–366). Wskazane aspekty życia społecznego i związane z nimi różne przejawy świadomości społecznej jako odrębne rozdziały zawierają nie tylko tabelaryczne zestawienie odpowiedzi respondentów, lecz ich graficzną prezentację. Uzupełnienie ich zaś o interpretacje dokonujących się zmian przekonań w ciągu ostatnich lat zapewnia przejrzystość tomu, pomimo tak szerokiego wachlarza zagadnień zaczerpniętych z rzeczywistości społeczno-gospodarczej i politycznej kraju. Przybliżenie zatem pewnych tendencji, bądź też zdecydowanych zmian w postawach i opiniach przeciętnego Polaka winno, jak sądzę, nie tylko zachęcić do lektury tej książki, lecz pomóc spojrzeć przez pryzmat mentalności przeciętnego Polaka-Europejczyka na nas samych.

Idea integracji z UE już na początku lat 90. spotkała się z szeroką aprobatą Polaków, a jej największe, bo aż 80-procentowe poparcie odnotowano w 1996 r., w dwa lata przed rozpoczęciem oficjalnych negocjacji w tej sprawie. Zmiany jednakże w koniunkturze gospodarczej kraju – jak wskazuje B. Roguska w rozdziale 1. (s. 16–57) – automatycznie wpłynęły na zmianę nastrojów społecznych, co zmniejszyło liczbę zwolenników UE do 55% już w roku 1999 (s. 17). Sceptyczna tendencja wobec członkostwa w UE utrzymywała się przez kolejne lata, aż do referendum akcesyjnego (7–8 czerwca 2003 r.), kiedy 77,45% głosujących opowiedziało się za wejściem w struktury europejskie (s. 17). Ten wzrost procentowy oznaczał de facto, iż do głosowania przystąpiło więcej zwolenników niż przeciwników integracji (s. 19), choć dane te były znacząco zróżnicowane regionalnie. Do najbardziej pronijnych regionów – w świetle przedstawionych przez Autorkę wyników badań – od roku 2002 należą województwa lubuskie (73%), zachodniopomorskie (64%), dolnośląskie (64%), opolskie (65%) czy śląskie (67%), zaś niskim poparciem dla akcesji charakteryzują się województwa podlaskie, lubelskie i podkarpackie (s. 25).

W miarę upływu lat sceptyczne tendencje w stosunku do potencjalnych korzyści z członkostwa w UE ulegały niewielkiemu zwiększeniu w stosunku do stanu polskiej gospodarki (s. 29), stopy bezrobocia, cen, czy też materialnych warunków życia obywateli (s. 31–33). Niemniej jednak podtrzymywano opinię, iż integracja nie będzie mieć wpływu na zmianę w sferze stosunków międzyludzkich (s. 34). Autostereotyp Polaka, zbliżający się z czasem do wizerunku typowego Europejczyka, podkreślający jednakże cechy tożsamości narodowej, jak religijność, patriotyzm i przywiązanie do rodziny (s. 45), jest w coraz większym stopniu akcentowany pracowitością i sumiennością wykonywanej pracy (s. 42). Niemniej jednak Polska w opinii badanych pozostanie krajem niechętnie odbieranym przez Niemcy i Francję (s. 52), krajem, który nie będzie miał istotnego wpływu na kształt UE (s. 47–50).

Świadomość nieidealnego przygotowania do akcesji, wyrażona w zmianach nastrojów opinii publicznej, wskazuje jednoznacznie, iż przystąpieniu Polaków do struktur europejskich towarzyszyły mieszane uczucia co do korzyści i kosztów członkostwa. Z pewnością przyczyną takich odczuć była ocena i prognozy wewnętrznej sytuacji politycznej i gospodarczej kraju. Począwszy od zmian po roku 1989, jak wskazują wyniki badań opracowane przez M. Strzeszewskiego w rozdziale 4.

(s. 117–128), opinie te bezpośrednio korelowały z kolejnymi etapami zmian sytuacji w kraju. Optymistyczne nastroje społeczne odnotowano w pierwszych miesiącach transformacji ustrojowej, w okresie rządu Tadeusza Mazowieckiego i na początku działalności rządu Jana K. Bieleckiego, co trwało do połowy 1991 r. (s. 123). Regres optymizmu przypadł na okres rządów Jana Olszewskiego, Hanny Suchockiej i Waldemara Pawłaka (s. 123). Przewaga pesymistycznych przewidywań i zły obraz ówczesnej sytuacji w kraju, wynikającej z likwidacji zakładów pracy, co związane było bezpośrednio ze wzrostem bezrobocia, trwała do 1995 roku. Po tym okresie, przez następne trzy lata, za rządu Józefa Oleksego i Włodzimierza Cimoszewicza, a także w pierwszej fazie rządów Jerzego Buzka, wzrost koniunktury gospodarczej kraju poprawił nastroje społeczne (s. 123). Kolejny okres dominacji opinii negatywnych (20% w roku 1998) z 70-procentową ujemną oceną sytuacji politycznej kraju dotyczył roku 2004 (s. 124).

Niewątpliwie ocena działalności kolejnych rządów związana jest z poglądami politycznymi Polaków, na co również zwrócono uwagę, przeprowadzając badania wśród respondentów (rozdział 7, opracowany przez A. Cybalską i K. Pankowskiego – s. 168–187). Ewolucja poglądów politycznych, poparcie dla poszczególnych partii umożliwić bowiem może zrozumienie zarówno pojmowanie demokracji, sposobu jej wprowadzania i ocenę zmian stanu w kraju przez typowego Polaka.

Poza sferą polityki i gospodarki kraju nie mniej istotne m.in. dla postaw proeuropejskich jest nastawienie wobec zróżnicowań w sferze materialnego poziomu życia obywateli. Poglądy Polaków wobec nierówności społecznych opracowane przez B. Badorę, W. Derczyńskiego oraz M. Falkowską zawiera szczegółowo rozdział 9 (s. 197–225). W świetle wyników badań wzrost postaw egalitarnych, w opinii respondentów, związany z postrzeganiem rosnącego kręgu biedy (s. 207), koresponduje z postulatami podwyższania zarobków najniższych bez konieczności obniżania tych najwyższych (s. 216–225).

O stopniu zrozumienia subiektywnych ocen warunków życia i ich wpływu na inne postawy decyduje w znacznym stopniu znajomość systemu wartości materialnych, jak i niematerialnych obywateli. Badań tych kwestii nie pominięto w niniejszym tomie (rozdział 10. autorstwa M. Falkowskiej, J. Lewandowskiej, B. Wciórki, M. Wenzel – s. 226–258). Zamieszczone dane podkreślają, iż zarówno praca, jak i materialne warunki bytu zajmują bardzo wysokie miejsce w hierarchii wartości

społeczeństwa polskiego, zaś zdrowie, rodzina, miłość, przyjaźń, wiara w Boga stanowią o sensie życia Polaków (s. 228–231). Wykształcenie zajmuje tu wprowadzić nie tak wysoką pozycję, jednakże wzrost aspiracji edukacyjnych w ostatnich latach wiązany jest z większymi szansami na zdobycie dobrej pracy również w krajach UE (s. 246–252). Nadzieja bowiem na spadek bezrobocia po integracji europejskiej to zasadniczy motyw głosowania za wejściem Polski w struktury Unii (s. 286).

Różnorodność kwestii poddanych opinii społecznej zawartych w tomie i ich rozmieszczenie w strukturze pracy nie jest tu celem samym w sobie. Wskazanie bowiem na liczne i ściśle związki pomiędzy zmianami opinii publicznej a zmianami pozycji Polski na arenie międzynarodowej, jak również zależności pomiędzy poszczególnymi opiniami i postawami społecznymi jest niewątpliwie zaletą tej książki. Tak przygotowane kompendium wiedzy dotyczące postaw i ocen współczesnej sytuacji kraju przez jego własnych obywateli jest swego rodzaju świadectwem i oceną dokonujących się przemian długofalowych, a zarazem podręcznikiem anatomii postaw obywatelskich wskazujących na konstytutywne cechy tożsamości narodowej Polaków. Celowość przeprowadzania tego typu badań jest tym bardziej istotna obecnie, bowiem Czytelnik może je skonfrontować z nową rzeczywistością, jaką dla Polski jest niewątpliwie udział w strukturach UE.